

**Витяг з протоколу №14
засідання кафедри філософії та релігієзнавства
факультету гуманітарних наук НаУКМА
від 10 листопада 2023 року**

ПРИСУТНІ: голова засідання — зав. каф. філософії та релігієзнавства, д. філос. н., проф. В. І. Менжулін; *викладачі кафедри:* декан факультету гуманітарних наук НаУКМА, д. філос. н., проф. М. Л. Ткачук; к. філос. н., доц. В. П. Козловський; д. філос. н., проф. Т. В. Лютий; д. філол. н., проф. Ю. І. Сватко; к. філос. н. Л. А. Пастушенко; к. філос. н., доц. В. М. Циба; ст. викл. О. Р. Крупина; ст. викл. О. С. С'єдін; ст. викл. Я. І. Юринець; *аспіранти кафедри:* А. М. Курило, М. В. Дигун, Н. Ю. Матьовка, В. Я. Пугач, методист кафедри О. А. Байрак; представники ринку праці, *стейкхолдери освітньо-наукової програми НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти:* заступник директора Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, д. філос. н., ст. наук. співр. С. Л. Йосипенко, декан факультету гуманітарних та соціальних наук Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, д. філос. н., доц. С. Л. Кузьміна; зав. кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, д. філос. н., проф. Л. О. Шашкова; програмний директор ГО «Інтерньюз Україна» А. В. Кулаков; smm-менеджер, відеограф видавництва «Темпора» А. А. Резніченко.

СЛУХАЛИ: Про моніторинг освітньо-наукової програми НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

ВИСТУПИЛИ: *зав. кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА, д. філос. н., проф. В. І. Менжулін* зазначив, що у 2021 р. на кафедрі проходило обговорення освітньо-наукової програми НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (Протокол №9 від 19 жовтня 2021 р.). Враховуючи досвід попередніх років і висунуті пропозиції, було вирішено істотно оновити навчальний план програми. У відповідності до чинного Стандарту вищої освіти за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти було підготовлено проєкт нової редакції ОНП, який пройшов громадське обговорення і був схвалений Вченою радою НаУКМА у 2022 р. (протокол № 15 від 26 жовтня 2022 р.). Наразі необхідно здійснити моніторинг цієї програми: як вона реалізується, наскільки ефективними були внесені зміни, чи виникли нові проблеми, чи потребує програма оновлення тощо. До обговорення цього питання, окрім співробітників та аспірантів кафедри, долучилися також стейкхолдери ОНП (випускники програми, представники академічної спільноти та ринку праці): заступник директора Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, д. філос. н., ст. наук. співр. С. Л. Йосипенко; декан факультету гуманітарних та соціальних наук Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, д. філос. н., доц. С. Л. Кузьміна; завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова підкомісії з філософії Науково-методичної комісії з гуманітарних наук та богослов'я сектору вищої освіти Науково-методичної ради МОН України, д. філос. н., проф. Л. О. Шашкова; випускник магістерської програми НаУКМА з філософії (2001 р.), програмний директор ГО «Інтерньюз Україна» А. В. Кулаков; випускник ОНП НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» (2018 р.), smm-менеджер, відеограф видавництва «Темпора» А. А. Резніченко.

З інформацією про моніторинг ОНП та перспективи її розвитку виступив *гарант програми, д. філос. н., доц., професор кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА Т. В. Лютий*, який зазначив, що динаміка розвитку ОНП за останні роки є в цілому позитивною.

Це підтверджується результатами вступних кампаній. Якщо у 2021 р. на ОНП вступило лише 5 осіб, у 2022 р. вступило понад 20, а у 2023 р. – 13. На поточний момент у нас на магістерській програмі навчається разом 30 студентів (та 1 в академічній відпустці). Позитивний характер змін також підтверджують результати опитувань студентів програми, які кожного семестру проводить Центр якості освіти НаУКМА і щорічно – відділ стратегічного розвитку та комунікації з випускниками НаУКМА, а також результати зустрічі гаранта програми та завідувача кафедри зі студентами ОНП першого та другого року навчання, яка пройшла 30 жовтня 2023 р. Зокрема підтверджується доцільність прийнятого раніше рішення запровадити до навчального плану цілу низку нових дисциплін з метою покращення та розширення навичок, які необхідно здобути випускникам ОНП при працевлаштуванні у різних сферах, де традиційно є попит на фахівців з філософською підготовкою. У весняному семестрі 2022-2023 н. р. уперше відбулося викладання дисципліни «Практична риторика і управління комунікацією». Як свідчать результати опитування студентів, запровадження цієї дисципліни починає давати очікувані результати. Зокрема, як зазначив один із учасників опитування, «після цієї дисципліни щиро можна говорити про здобуття конкретних практичних навичок». Навесні 2023 р. студенти ОНП першого року навчання, обираючи вибіркові дисципліни на другий рік навчання, записалися на іншу нову дисципліну («Філософія інформації та критичне мислення»), прослуховування якої має сприяти успішній професійній реалізації наших випускників в інформаційно-медійній сфері. У весняному семестрі поточного навчального року викладання цієї дисципліни здійснюватиметься вперше. Її розробник та викладач (В.А. Єрмоленко) має великий досвід у цій сфері. Ще одна нова дисципліна, яку викладає доц. В. М. Ціба на першому році навчання («Філософсько-перекладацький семінар»), вже пройшла перевірку на практиці. В опитуванні студентів, які прослухали її минулого навчального року, дисципліна отримала одну з найвищих оцінок. Як зазначив один із респондентів: «Цікаві, сповнені практичних порад лекції. Плідні дискусії протягом яких викладач допомагав із засвоєнням матеріалу. Жвавий інтерактивний формат, викладач ефективно керує дискусією, залучає студентів до участі. Також не останню роль відіграє література, яка не тільки корисна (як от словники, довідники та статті-дискусії щодо правильного перекладу тих чи інших термінів), а й цікава (будь-яка стаття, що пропонується до опрацювання, підіймає важливі проблеми)». У цьому навчальному році студенти першого навчального року теж обрали цю дисципліну і слухатимуть її навесні. Справді, у нашому суспільстві існує велика потреба у перекладі українською різноманітних іншомовних філософських текстів, як класичних, так й сучасних. На фахівців такого гатунку існує доволі значний попит на ринку праці.

Т. В. Лютий зазначив також, що у відгуках багатьох студентів програми вже кілька років поспіль лунають пропозиції щодо збільшення часу на представлення ними результатів власних розвідок на заняттях з різних дисциплін. Зокрема, схвальну реакцію отримало те, що в рамках однієї з дисциплін («Навчально-науковий семінар: Праця Ніцше “Так казав Заратустра”») усі аудиторні заняття, відповідно до навчального плану, проходять у формі семінарів. Як висловився один із учасників опитування студентів, «мені дуже сподобався сам формат курсу, коли упродовж семестру ми поступово читаємо одну значну філософську працю і обговорюємо її на семінарських заняттях. Замість лекцій на кожному занятті викладач робив власний вступ, пропонуючи певні тлумачення тексту. Такий формат обговорення був дуже цікавим і корисним, адже дозволяв детально розглянути складний твір». Окрім того, переведення цієї дисципліни із вибіркових в нормативні підсилило дослідницьку компоненту програми. Реалізації цієї мети може сприяти також й збільшення семінарських занять в рамках інших дисциплін. Зокрема, брак часу на виступи студентів доволі сильно відчувався при прослуховуванні дисципліни «Філософська герменевтика» у 2022-2023 н. р. та у попередні роки. Враховуючи це, викладач дисципліни д. філос. н. А. Л. Богачов пропонує змінити співвідношення лекційних та семінарських годин з 28 годин (лекції) / 14 годин (семінари) на 14 годин (лекції) / 28 годин (семінари). Взагалі, проблема структурування у викладанні дисциплін – одна із центральних і найдражливіша. У відгуках за попередні роки неодноразово висловлювалися зауваження на кшталт: «Лекції почасти виявляються надзвичайно насиченими, і лектор захоплюється питаннями, які часто-густо не відповідають темі, а тому,

можливо, можна спробувати трохи звузити фокус лекцій. Під час семінарських занять трапляється та ж сама проблема...». Або, скажімо, як висловився один студент в опитуванні, яке проводилося у 2018–2019 навчальному році: «дуже бракує структурованості, аби краще розуміти і лекції і саму організацію курсу. Найперше я б просив замість 40 сторінок силабусу зробити 10, де чітко зрозуміло, яка лекція та який семінар коли буде, і що на коли готувати». Нерідко також лунали зауваження щодо завеликого обсягу матеріалів, що викладаються на лекціях, а також літератури, що рекомендується до семінарських занять. Ці проблеми впродовж останніх років здебільшого вирішено. Переважну більшість силабусів впорядковано належним чином. Отже, й кількість такого ґатунку зауважень меншає. Однак залишається проблема з формами та критеріями оцінювання. Трапляється, що запроваджена викладачем система оцінювання, виявляється доволі складною для студентів, що викликає незадоволення з їхнього боку. Сприяти розв'язанню обох зазначених проблем (брак часу на висловлення студентами власних розвідок на семінарах і нечіткість формулювання критеріїв та форм оцінювання) може активніше запровадження такого формату, як проведення семінарських занять у з дисципліни у формі навчально-наукової конференції. Це, певна річ, лише одна із можливих форм. Однак вона, на відміну від регулярного опитування усіх студентів з різноманітних питань, винесених на кожне семінарське заняття, гарантує можливість розлого висловитися усім, робить оцінювання більш зрозумілим, підсилює дослідницький характер навчання на магістерському рівні, не порушуючи при цьому нашу загальноуніверситетську рейтингову систему оцінювання.

На запитання *стейкголдера ОНП, д. філос. н., проф. Л. О. Шапкової* стосовно того, як здійснюється науково-дослідна практика студентів ОНП (зокрема стосовно її завдань та бази), відповіли *к. філос. н., доц. Л. А. Пастушенко*, яка керує практикою у цьому навчальному році, а також *д. філос. н., проф. М. Л. Ткачук*, яка цю практику запровадила і керувала нею впродовж багатьох років. Було зазначено, що до завдань практики входить розвиток навичок дослідницької діяльності студентів, їхнє ознайомлення з вітчизняним науковим життям у сфері філософії, зокрема шляхом відвідування Інституту філософії НАН України імені Г. С. Сковороди, ознайомленням з його діяльністю, фаховими заходами тощо. Магістерська практика передбачає також участь студентів у різноманітних наукових заходах, які відбуваються на базі інших наукових інституцій Києва, зокрема Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Понад 15 років поспіль усі студенти ОНП готують тези (останніми роками - виключно англійською мовою, що є дуже важливим з огляду на необхідність розвитку навичок англомовного академічного письма у студентів) на міжнародну наукову конференцію «Дні науки філософського факультету», яка відбувається щороку в КНУ. Участь в цій конференції дозволяє студентам здійснити апробацію власних наукових досліджень, які вони захищатимуть у вигляді своїх кваліфікаційних робіт. Упродовж багатьох років студенти ОНП також здійснюють апробацію своїх розвідок шляхом участі у наукових конференціях, які проводяться на базі філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Вони також беруть участь у щорічній міжнародній науковій конференції «Філософія. Нове покоління», яка з 2006 р. проводиться в НаУКМА. Долучаючись до організації останньої, студенти ОНП набувають досвіду та навичок не лише науково-дослідної, а й науково-організаційної роботи.

В обговоренні стану та перспектив розвитку ОНП взяли участь її стейкголдери: випускники програми, представники ринку праці та знані науковці, які здійснюють керівництво фаховою діяльністю у галузі 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 033 «Філософія» у провідних українських науково-освітніх закладах. За словами *декана факультету гуманітарних та соціальних наук Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, д. філос. н., доц. С. Л. Кузьміної*, магістерська програма з філософії, яка розвивається в НаУКМА, є однією з найкращих в Україні і її студенти гарно підготовлені до включення до міжнародного освітньо-наукового процесу: вони мають можливість навчатися у провідних закордонних університетах в рамках академічної мобільності, а у подальшому — вступати до них на докторські програми. *Заступник директора, завідувач відділу історії філософії в Україні Інституту філософії імені Г. С.*

Сковороди НАН України, д. філос. н., ст. наук. співр. С. Л. Йосипенко зазначив, що випускники програми успішно продовжують академічну кар'єру також й на базі вітчизняних освітніх та науково-дослідних інституцій, зокрема нерідко вступають в аспірантуру Інституту філософії НАНУ, який упродовж багатьох років на регулярних засадах співпрацює з кафедрою філософії та релігієзнавства НаУКМА; зазвичай випускники могилянської ОНП з філософії добре підготовлені і мотивовані, приходять в якийсь конкретний відділ чи до якогось конкретного керівника, з націленістю на певний напрям дослідницької роботи. Якщо порівнювати їх з випускниками інших університетів, вони мають краще розуміння того, що таке дослідницька робота, що таке робота з текстами, з іншомовними текстами, більше орієнтовані на міжнародну комунікацію.

Випускниця ОНП 2021-го року, аспірантка кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА третього року навчання В. Я. Пугач засвідчила високий рівень навчальної і дослідницької підготовки, яку вона надає, а також підтримала пропозицію Т. В. Лютого підсилити дослідницьку компоненту програми, змінивши у деяких дисциплінах співвідношення аудиторних занять, збільшивши кількість годин на семінарські заняття і надавши таким чином можливість студенткам і студентам виступати з більш розлогими доповідями, ділитися власними розвідками з колегами і брати участь в обговоренні досліджень, проведених ними; позитивними також видаються запроваджені зміни у програмі, які відповідають актуальним вимогам ринку праці і відображають різноманітність шляхів професійної самореалізації випускників ОНП. **Аспірант першого року навчання, випускник ОНП 2023-го року Н. Ю. Матювка** також позитивно оцінив запроваджені та запропоновані удосконалення через створення нових навчальних дисциплін і перегляд способів викладання наявних, зокрема шляхом зміни кількісного співвідношення між лекційними та семінарськими заняттями у деяких дисциплінах у бік збільшення останніх і ширшого застосування такого інструменту, як проведення занять у форматі навчально-наукової конференції. Це особливо актуально за умов, коли на кожному курсі програми понад 10 осіб, тобто виходить, що на одному занятті кожен студент має на виступ менше 8 хвилин, що зовсім мало. Представлення опрацьованого матеріалу на семінарах та його колегіальне обговорення – дуже важлива частина освітнього процесу, тому розширення можливостей для індивідуальних виступів студентів цілком має сенс.

Стейкгоल्дер ОНП, smt-менеджер, відеограф видавництва «Темпора» А. А. Резніченко, як випускник програми, який завершив навчання у 2018 році і працює у видавничо-медійній сфері, підтвердив, що є підстави вважати, що в цілому вона розвивається успішно. Як зазначив А. А. Резніченко, саме в процесі навчання на магістерській програмі з філософії в НаУКМА він отримав багато знань та навичок, які істотно допомогли йому у професійній самореалізації. Зокрема, у видавництві «Темпора», де він працює, видається серія перекладів класичних філософських творів, до підготовки якої активно долучені представники кафедри філософії і релігієзнавства НаУКМА, викладачі ОНП «Філософія» (В. І. Кебуладзе, Т. В. Лютий, В. І. Менжулін). Дуже доцільними і своєчасними видаються нововведення, які було внесено в ОНП, починаючи з минулого року. Зокрема кращій орієнтації випускників програми у видавничо-медійній сфері сприятиме прослуховування таких дисциплін, як «Філософсько-перекладацький семінар» та «Філософія інформації та критичне мислення». Також доречними видаються пропозиції гаранта програми щодо підсилення дослідницької складової. Інший **стейкгоल्дер ОНП, програмний директор ГО «Інтерньюз Україна» А. В. Кулаков**, який завершив навчання в могилянському магістеріумі з філософії у 2001 р., висловив думку, що програма розвиває такі вміння і навички, на які зараз існує великий попит на ринку праці у різних галузях. Ідеться, передовсім, про структурне, концептуальне та критичне мислення, аналітичні здібності, вміння синтезувати ідеї та концепти, працювати з інформацією тощо. Студенти ОНП навчаються виокремлювати у великих масивах інформації головне, виокремлювати концептуальну сітку, будувати структури майбутніх проєктів, знаходити і працювати із суперечностями і логічними помилками. Ця робота зі смислами вкрай важлива для багатьох сфер, де дедалі більшим стає значення інтелектуальної роботи. Людей саме з такими навичками вкрай бракує зараз у бізнесі, public administration,

громадському секторі тощо. Дедалі актуальнішими ці навички ставатимуть і у процесі пост-воєнній відбудові України, коли виникне запит на різноманітні концепції, ідеї та стратегії. Особливо важливою в цьому плані буде робота з інформацією та розвиток критичного мислення. За наших часів медійні маніпуляції набули величезного поширення та неймовірної витонченості. Штучний інтелект та інші технології підсилюють спроможності вироблення контенту, і в цьому масиві і плетеві потрібно вміти орієнтуватися, видобувати і синтезувати релевантну інформацію для вироблення та втілення рішень. Відтак, дисципліна «Філософія інформації та критичне мислення», який буде викладатися для студентів ОНП від весни 2024 року, видається вкрай корисною і актуальною.

Стейкгольдер ОНП, завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, голова підкомісії з філософії Науково-методичної комісії з гуманітарних наук та богослов'я сектору вищої освіти Науково-методичної ради МОН України, д. філос. н., проф. Л. О. Шашкова зазначила, що моніторинг змін в програмі, інформацію про які надав гарант програми Т. В. Лютий з урахуванням попередніх етапів її розбудови, засвідчує позитивну динаміку реалізації ОНП в часі. Таку динаміку підтверджує, зокрема, й збільшення в останні роки кількості вступників на навчання за ОНП. З самого початку свого запровадження магістерська програма НаУКМА з філософії має потужну теоретичну складову, що засвідчує зміст її освітньої складової. Це стосується як нормативних, так і вибіркових дисциплін. Внесені зміни передбачали передовсім підсилення практичної складової компонентів ОНП та збільшення частки фахових дисциплін практичного спрямування. І моніторинг результатів упровадження тих дисциплін, про які йшлося у виступі гаранта програми, засвідчує своєчасність та правильність обраної стратегічної спрямованості удосконалення якості підготовки фахівців-магістрів. Позитивним також є врахування досвіду працевлаштування випускників магістерської програми НАУКМА на ринку праці. Результати моніторингу значно підсилюють опитування, які проводяться серед студентів, які навчаються на ОНП та її випускники. Пропозиції, висловлені студентами, доволі слушні, але пов'язані не в останню чергу з особливостями проведення навчального процесу в дистанційних умовах. Л. О. Шашкова також висловила щодо можливих перспектив розвитку ОНП та її вдосконалення у відповідності до Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 033 Філософія. Було б слушним більш чітко відобразити в ОНП формування у її студентів «СК 8. Здатність викладати філософські дисципліни у закладах вищої освіти» та «ПРН 14. Приймати ефективні рішення з питань управління складною професійною та/або навчальною діяльністю у сфері філософії» і «ПРН 15. Розробляти і викладати філософські дисципліни в закладах освіти». У подальшому, додавши до програми відповідний набір освітніх компонентів, можна було б також додати до кваліфікації «магістр філософії», яку зараз набуває випускник програми, також кваліфікацію «викладач філософських дисциплін».

Враховуючи інформацію про моніторинг освітньо-наукової програми НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, надану гарантом ОНП д. філос. н., проф. Т. В. Лютим, а також рекомендації та зауваження, висловлені стейкгольдерами, **завідувач кафедри філософії та релігієзнавства НаУКМА, д. філос. н., проф. В. І. Менжулін** запропонував визнати динаміку розвитку програми в цілому позитивною, посиливши її дослідницьку складову шляхом збільшення у деяких дисциплінах частки аудиторних годин, що відводяться на семінарські заняття, та проведення занять у форматі навчально-наукової конференції, а також внести в ОНП зміни з метою посилення формування у її студентів «СК 8. Здатність викладати філософські дисципліни у закладах вищої освіти» та «ПРН 14. Приймати ефективні рішення з питань управління складною професійною та/або навчальною діяльністю у сфері філософії» і «ПРН 15. Розробляти і викладати філософські дисципліни в закладах освіти».

УХВАЛИЛИ: За результатами моніторингу освітньо-наукової програми НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого

(магістерського) рівня вищої освіти визнати динаміку її розвитку позитивною. З метою посилення дослідницької складової програми розглянути питання щодо перерозподілу співвідношення аудиторних годин у дисциплінах, які цього потребують, і внести відповідні зміни до робочого навчального плану програми на наступний навчальний рік. Посилити формування у студентів «СК 8. Здатність викладати філософські дисципліни у закладах вищої освіти» та «ПРН 14. Приймати ефективні рішення з питань управління складною професійною та/або навчальною діяльністю у сфері філософії» і «ПРН 15. Розробляти і викладати філософські дисципліни в закладах освіти», додавши до програми необхідні компоненти і розробивши з цією метою проєкт ОНП НаУКМА за спеціальністю 033 «Філософія» галузі знань 03 «Гуманітарні науки» для другого (магістерського) рівня вищої освіти з відповідними змінами.

Завідувач кафедри
філософії та релігієзнавства

проф. В. І. Менжулін